

FUNDACJA RODZINNA - NOWE NARZĘDZIE SUKCESYJNE W POLSKIM PRAWIE

Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o fundacji rodzinnej ("Ustawa") wprowadza do polskiego porządku prawnego długo wyczekiwany mechanizm pozwalający m.in. przeprowadzić sukcesję w polskich firmach rodzinnych, tj. fundację rodzinną. Ustawa wchodzi w życie 22 maja 2023 r. Oprócz ułatwienia sukcesji Ustawa umożliwia akumulację i zabezpieczenie majątku rodzinnego oraz ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa w sytuacji, gdy przyszli spadkobiercy przedsiębiorcy/właściciela nie chcą lub nie mogą zarządzać nim bezpośrednio lub gdy mają oni różne i trudne do pogodzenia oczekiwania i interesy.

Poniżej przedstawiamy podsumowanie najważniejszych kwestii wynikających z Ustawy.

Istota fundacji rodzinnej

Fundacja rodzinna ma na celu ułatwienie sukcesji w firmach rodzinnych. Do tej pory nie było w polskim porządku prawnym kompleksowego instrumentu, który zapewniłby ochronę przed rozdrobnieniem majątku po przeprowadzeniu sukcesji za życia czy po śmierci właściciela. Sukcesja w oparciu o przepisy prawa spadkowego powoduje często podział kontrolnych pakietów akcji lub udziałów w rodzinnych spółkach między kilkoro spadkobierców (co utrudnia kontrolę i zarządzanie) lub wymusza sprzedaż aktywów, żeby zaspokoić spadkobierców. Gdy krąg uprawnionych jest liczny i majątek jest dzielony dalej przez kolejne pokolenia, jego wartość wskutek rozdrobnienia może istotnie spadać.

Fundacja rodzinna pozwala na integrację majątku (akumulację kapitału) w jednym podmiocie i zarządzanie nim tak, by zachował wartość, a jednocześnie dostarczał środków utrzymania przyszłym pokoleniom.

Zasadniczym celem utworzenia fundacji rodzinnej jest ochrona majątku rodzinnego przedsiębiorstwa, zapewnienie kontynuacji jego działalności, korzystanie z majątku przez wskazane osoby (w tym z najbliższej rodziny) przez pokolenia i zarządzanie nim zgodnie z wolą określoną przez fundatorów w statucie. Fundacja rodzinna z założenia nie jest tworzona jedynie dla fundatorów, ale również dla osób z jego otoczenia, na bardzo długi czas.

Trzy główne korzyści płynące z fundacji rodzinnej:

- **elastyczność po stronie fundatorów w zaplanowaniu sukcesji** - fundator może szczegółowo zaplanować sukcesję, ma też realny wpływ na projektowanie struktury fundacji, ustalenie kręgu beneficjentów, zasady dotyczące świadczeń oraz ładu korporacyjnego a także wytyczne dotyczące inwestowania majątku;
- **integralność i ochrona majątku rodzinnego** - majątek fundacji rodzinnej jest odrębny od majątku fundatorów i majątku beneficjentów. Pozwala to osiągnąć efekt skali, niedostępny często dla poszczególnych członków rodziny działających indywidualnie; oraz
- **korzystne podatkowo zasady** - konstrukcja opodatkowania fundacji rodzinnej uwzględnia co do zasady związku rodzinne z fundatorami i jest neutralna podatkowo do momentu dystrybucji środków z fundacji. Założenie fundacji rodzinnej oraz przekazanie do niej majątku nie jest opodatkowane. Fundacja rodzinna jest zobowiązana do zapłaty podatku dochodowego od osób prawnych dopiero w momencie dokonania świadczenia na rzecz beneficjenta lub wydania jej mienia.

Fundatorzy poprzez statut określają szczegółowe cele fundacji rodzinnej. Takie cele mogą być stricte majątkowe, ukierunkowane na dalszy rozwój przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku fundacji rodzinnej czy na świadczenia dla określonych osób, które będą uprawnione do ich otrzymywania z fundacji rodzinnej (beneficjentów). Fundacja rodzinna będzie mogła też spełniać świadczenia na rzecz organizacji pożytku publicznego.

W praktyce, fundacja rodzinna powinna być rozważana jako mechanizm sukcesji przez właścicieli średnich i dużych firm rodzinnych lub właścicieli majątku prywatnego o znaczącej wartości, w celu:

- ochrony majątku w przypadku sporów rodzinnych, a także przed roszczeniami prywatnoprawnymi, arbitralnym działaniem instytucji publicznych, niestabilnością prawną i polityczną;
- budowania długoterminowego planu dla firmy lub majątku;
- zachowania rodzinnego charakteru firmy;
- zabezpieczenia przed rozproszeniem udziałów i skupienia ich w jednym podmiocie;
- utrzymania elastyczności w zakresie wypłaty świadczeń;
- zabezpieczenia przed ryzykami związanymi z klasyczną sukcesją majątkową (m.in. z dziedziczeniem, zachowkiem);
- możliwości realizacji celów rodzinnych, a nie tylko firmowych; oraz
- międzynarodowego planowanie podatkowego.

Podobne rozwiązania prawne w Europie

Fundacje rodzinne, w podobnej jak przyjęta w Polsce formule, od lat istnieją w krajach Europy Zachodniej m.in. na Malcie, w Austrii, Liechtensteinie, Holandii, Niemczech, Szwajcarii czy Szwecji. W krajach common law (Wielka Brytania, Irlandia, ale także np. Cypr) podobną funkcję pełni instytucja trustu. Dzięki powstaniu fundacji rodzinnej polscy przedsiębiorcy będą mogli skorzystać z podobnego instrumentu bez konieczności przenoszenia aktywów do zagranicznego podmiotu.

Założenie fundacji rodzinnej

Fundację rodzinną może założyć osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych lub grupa takich osób. Założenie fundacji rodzinnej może nastąpić na podstawie:

- oświadczenia o ustanowieniu fundacji rodzinnej - fundator lub grono kilku fundatorów musi je złożyć przed notariuszem w formie aktu notarialnego; oraz
- ważnego testamentu - fundator może zawrzeć w testamencie oświadczenie o ustanowieniu fundacji rodzinnej (naturalną kolejną rzeczą taka fundacja będzie mieć wyłącznie jednego fundatora).

Z chwilą złożenia oświadczenia o ustanowieniu fundacji rodzinnej lub ogłoszenia testamentu powstaje fundacja rodzinna w organizacji, która do momentu wpisu do rejestru, może zarządzać we własnym imieniu posiadany majątkiem m.in. może nabywać prawa, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywana.

Do powstania fundacji rodzinnej wymagane jest także: przyjęcie statutu, przygotowanie spisu mienia, ustanowienie organów fundacji rodzinnej, wniesienie funduszu założycielskiego (przed wpisaniem do rejestru fundacji rodzinnych w przypadku ustanowienia fundacji rodzinnej w akcie założycielskim albo w terminie dwóch lat od dnia wpisania fundacji rodzinnej do rejestru fundacji rodzinnych w przypadku ustanowienia fundacji rodzinnej w testamencie) oraz wpis do rejestru fundacji rodzinnych.

Statut fundacji rodzinnej

Fundatorzy ustalają statut, który musi mieć formę aktu notarialnego i określać co najmniej:

- nazwę fundacji rodzinnej i jej siedzibę na terytorium RP;
- szczegółowy cel fundacji rodzinnej;
- beneficjentów lub sposób ich określenia i zakres przysługujących beneficjentom uprawnień;
- zasady prowadzenia listy beneficjentów, zrzeczenia się uprawnień przez beneficjentów, powoływania i odwoływania oraz uprawnienia i obowiązki członków organów fundacji rodzinnej, a także zasady reprezentacji fundacji rodzinnej przez zarząd albo przez inne organy fundacji rodzinnej, a także zasady zmiany statutu;
- czas trwania fundacji rodzinnej, jeżeli jest oznaczony;
- wartość funduszu założycielskiego;
- podmiot uprawniony do zatwierdzenia czynności zarządu fundacji rodzinnej w organizacji;
- beneficjentów uprawnionych do uczestnictwa w zgromadzeniu beneficjentów; oraz
- przeznaczenie mienia fundacji rodzinnej po jej rozwiązaniu, w tym określenie beneficjentów uprawnionych do mienia w wyniku rozwiązania fundacji rodzinnej.

W statucie mogą być określone również inne kwestie, przykładowo odnoszące się do zasad współpracy lub współdziałania organów fundacji rodzinnej, okoliczności rozwiązania fundacji rodzinnej, inwestowania majątku fundacji rodzinnej, a także utworzenia jednostek terenowych.

Organy fundacji rodzinnej

Fundacja rodzinna składa się z następujących organów:

- zarząd;
- zgromadzenie beneficjentów; oraz
- rada nadzorcza (opcjonalnie, chyba że liczba beneficjentów przekracza 25 osób).

Majątek fundacji rodzinnej

Fundatorzy muszą wnieść do fundacji rodzinnej fundusz założycielski - łącznie co najmniej 100.000 złotych, na które mogą składać się środki finansowe, papiery wartościowe, a także inne prawa służące realizacji celów fundacji.

Fundacja może otrzymać mienie w drodze darowizny albo spadku od dowolnej osoby, przy czym dla celów podatku dochodowego, mienie wniesione przez:

- fundatora lub jego małżonka, zstępnych, wstępnych lub rodzeństwo, uważa się za wniesione przez fundatora;
- wspólnego zstępnego, wstępnego albo rodzeństwo więcej niż jednego fundatora, uważa się za wniesione przez wszystkich tych fundatorów w równych częściach;
- inne osoby, uważa się za wniesione przez fundację rodzinną.

Zakres działalności gospodarczej, którą może podejmować fundacja rodzinna

Fundacja rodzinna może wykonywać działalność gospodarczą jedynie w następującym zakresie:

- zbywania mienia, jeżeli to mienie nie zostało nabyte wyłącznie w celu dalszego zbycia;
- najmu, dzierżawy lub udostępniania mienia;
- przystępowania do spółek handlowych, funduszy inwestycyjnych, spółdzielni oraz podmiotów o podobnym charakterze, a także uczestnictwa w takich podmiotach;
- nabywania i zbywania papierów wartościowych, instrumentów pochodnych i praw o podobnym charakterze;
- udzielania pożyczek beneficjentom oraz podmiotom powiązanym z fundacją;
- obrotu zagranicznymi środkami płatniczymi należącymi do fundacji rodzinnej w celu dokonywania płatności związanych z jej działalnością;
- a dodatkowo, wyłącznie w związku z prowadzonym gospodarstwem rolnym:
 - produkcji produktów roślinnych i zwierzęcych przetworzonych w sposób inny niż przemysłowy (z określonymi ograniczeniami); oraz
 - gospodarki leśnej.

Fundacja rodzinna a podatki

Opodatkowanie fundacji rodzinnych zostało uregulowane w Ustawie poprzez wprowadzanie zmian do poszczególnych ustaw podatkowych. Kluczowe zmiany dotyczą kwestii związanych z podatkami dochodowymi od:

- osób prawnych; oraz
- osób fizycznych.

Założenie fundacji oraz przekazanie jej majątku jest wolne od podatku. Przy czym, w zakresie działalności gospodarczej dozwolonej przez Ustawę,

fundacja rodzinna będzie korzystać ze zwolnienia podmiotowego z podatku dochodowego od osób prawnych. Wskutek czego, fundacja rodzinna nie zapłaci podatku od uzyskanych zysków kapitałowych (przykładowo, od otrzymanych dywidend, od przychodów ze zbycia akcji i udziałów, również od ich umorzenia), a także odsetek od pożyczek udzielonych spółkom powiązanym lub beneficjentom.

Natomiast, opodatkowanie fundacji rodzinnej podatkiem dochodowym od osób prawnych nastąpi w stosunku do:

- podatku od przychodów z budynków - fundacje rodzinne posiadające środki trwałe w postaci budynków położonych na terytorium RP i oddanych w całości albo w części do użytkowania na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub innej umowy o podobnym charakterze, o wartości początkowej powyżej 10.000.000 złotych mogą być zobowiązane do uiszczenia tej daniny;
- podatku od świadczeń fundacji i mienia polikwidacyjnego - wypłata świadczeń beneficjentom podlegać będzie opodatkowaniu 15% podatkiem dochodowym od osób prawnych, bez względu na to, do której grupy zalicza się beneficjent;
- podatku od mienia polikwidacyjnego - w przypadku rozwiązania fundacji rodzinnej przychód odpowiadający wartości mienia pomniejsza się o wartość podatkową mienia (tj. wartość niezaliczoną uprzednio w jakiegokolwiek formie do kosztów uzyskania przychodów, jaka została przyjęta przez fundatorów za taki koszt, gdyby składnik ten został przez niego odpłatnie zbyty bezpośrednio przed wniesieniem go do fundacji rodzinnej, nie wyższą od wartości rynkowej tego mienia) wniesionego przez fundatorów. Podatek dochodowy wynosi w takiej sytuacji 15% podstawy opodatkowania;
- prowadzenia działalności gospodarczej wykraczającej poza dozwolony zakres (wskazany powyżej w podsumowaniu) - dochody z takiej działalności są opodatkowane 25% stawką podatku dochodowego.

Poza zapłaconym przez fundację rodzinną 15% podatkiem dochodowym od osób prawnych, osoba, która otrzymuje dane przysporzenie uiszcza swój własny 15% podatek dochodowy od osób fizycznych. Niniejszy podatek ma charakter zryczałtowany. Wskazaną zasadę i stawkę opodatkowania stosuje się z uwzględnieniem umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, których stroną jest Rzeczpospolita Polska.

W Ustawie został przewidziany mechanizm pozwalający na zwolnienie otrzymanych przysporzeń z opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych w niektórych wypadkach. Beneficjenci fundacji rodzinnej, należący do najbliższej rodziny fundatorów, tzw. grupy zero (małżonek, dzieci i dalsi zstępni, rodzice i dalsi wstępni, pasierb, rodzeństwo, ojczym i macocha) oraz sami fundatorzy, otrzymujący od fundacji świadczenia, będą korzystać ze zwolnienia z podatku dochodowym od osób fizycznych (tzw. "zerowa" grupa podatkowa). Beneficjenci spoza grona rodziny muszą się liczyć z obowiązkiem zapłaty podatku dochodowego od osób fizycznych w wysokości 15% podstawy opodatkowania.

Zwolnienie to nie dotyczy jednak wszystkich środków otrzymywanych przez tak określonych bliskich. Stosuje się je bowiem wyłącznie do części przychodów odpowiadającej proporcji ustalonej zgodnie ze szczególnym

spisem utworzonym na podstawie Ustawy, według stanu na dzień uzyskania przychodu, tj. co do zasady w proporcji do wartości składników majątkowych wniesionego bezpośrednio do fundacji rodzinnej przez fundatora.

W Ustawie, zmiany w zakresie podatku od spadków i darowizn nie są znaczne, wprowadzono wyłączenie opodatkowanie podatkiem od spadków i darowizn pewnych świadczeń otrzymywanych od fundacji pod tytułami objętymi co do zasady podatkiem od spadków i darowizn. Podatkowi od spadków i darowizn nie będą więc podlegać świadczenia spełniane przez fundację rodzinną na rzecz beneficjentów zgodnie z zasadami działania fundacji, a także mienie polikwidacyjne takiej fundacji rodzinnej.

Jeszcze przed wejściem w życie Ustawa została znowelizowana. Główne zmiany dotyczą:

- obniżenia stawki podatku dochodowego od osób fizycznych do 10% dla beneficjentów spoza tzw. "grupy zero", tj. z I i II grupy według ustawy o podatku od spadków i darowizn;
- rezygnacji z uwzględniania kosztów finansowania dłużnego uzyskanych od fundacji rodzinnej do limitu kosztów finansowania dłużnego;
- opodatkowania świadczeń w postaci ukrytych zysków oraz najmu, dzierżawy lub innej umowy o podobnym charakterze, której przedmiotem jest przedsiębiorstwo, zorganizowana część przedsiębiorstwa lub składniki majątku służące prowadzeniu działalności przez beneficjenta, fundatora lub podmiot powiązany; oraz
- utraty prawa przez fundację rodzinną do zwolnienia z podatku dochodowego od osób prawnych, jeśli nie zostanie wpisana do rejestru w przeciągu 6 miesięcy od daty jej powstania albo postanowienie sądu rejestrowego odmawiające jej zarejestrowania stało się prawomocne, przy czym utrata prawa do zwolnienia następuje od dnia powstania fundacji rodzinnej w organizacji.

Fundacja rodzinna a prawo spadkowe

Przy obliczaniu zachowku zasadniczo nie dolicza się do spadku funduszu założycielskiego fundacji rodzinnej wniesionego przed więcej niż 10 laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, chyba że fundacja rodzinna jest spadkobiercą.

Dodatkowo, majątek fundacji rodzinnej nie jest uwzględniany przy obliczaniu zachowku w następujących przypadkach:

- przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku mienia w związku z rozwiązaniem fundacji rodzinnej, otrzymanego przez osoby niebędące spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku przed więcej niż 10 laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, chyba że rozwiązanie fundacji nastąpiło za życia fundatorów;
- przy obliczaniu zachowku należnego zstępnemu nie dolicza się do spadku funduszu założycielskiego i mienia w związku z rozwiązaniem fundacji rodzinnej, jeśli ich przekazanie nastąpiło w czasie, kiedy spadkodawca nie miał jeszcze zstępných. Fundusz założycielski zostanie jednak doliczony, gdy przekazanie mienia nastąpiło na mniej niż 300 dni przed urodzeniem się zstępnego; oraz

- przy obliczaniu zachowku należnego małżonkowi nie dolicza się do spadku funduszu założycielskiego i mienia w związku z rozwiązaniem fundacji rodzinnej przekazanych przed zawarciem małżeństwa ze spadkodawcą.

Ponadto, istnieje możliwość rozłożenie zachowku na raty, odroczenie terminów jego płatności, a nawet jego obniżenie.

Rejestr fundacji rodzinnych

Fundacja nabywa osobowość prawną z chwilą wpisu do rejestru fundacji rodzinnych prowadzonego przez Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim. Jeżeli fundacja rodzinna nie zostanie zgłoszona do rejestru w terminie sześciu miesięcy od dnia sporządzenia aktu założycielskiego albo otwarcia testamentu lub sąd prawomocnie odmówi rejestracji, fundacja rodzinna w organizacji z mocy prawa ulegnie rozwiązaniu.

Ministerstwo Sprawiedliwości przedstawiło już projekty rozporządzeń wykonawczych do Ustawy, co daje nadzieję, że rozporządzenia zostaną wydane a rejestr uruchomiony niezwłocznie po wejściu w życie Ustawy.

KONTAKTY

Agnieszka Janicka
Partner

T +48 22 627 11 77
E agnieszka.janicka
@cliffordchance.com

Krzysztof Hajdamowicz
Counsel

T +48 22 627 11 77
E krzysztof.hajdamowicz
@cliffordchance.com

Tomasz Szymura
Counsel

T +48 22 627 11 77
E tomasz.szymura
@cliffordchance.com

Nikoletta Koziol
Associate

T +48 22 627 11 77
E nikoletta.koziol
@cliffordchance.com

Niniejsza publikacja nie omawia wszystkich aspektów przedstawianych zagadnień i nie stanowi porady prawnej ani porady innego rodzaju.

www.cliffordchance.com

Clifford Chance, 10 Upper Bank Street,
London, E14 5JJ

© Clifford Chance 2023

Clifford Chance LLP is a limited liability partnership registered in England and Wales under number OC323571

Registered office: 10 Upper Bank Street,
London, E14 5JJ

We use the word 'partner' to refer to a member of Clifford Chance LLP, or an employee or consultant with equivalent standing and qualifications

If you do not wish to receive further information from Clifford Chance about events or legal developments which we believe may be of interest to you, please either send an email to nomorecontact@cliffordchance.com or by post at Clifford Chance LLP, 10 Upper Bank Street, Canary Wharf, London E14 5JJ

Abu Dhabi • Amsterdam • Barcelona • Beijing • Brussels • Bucharest • Casablanca • Delhi • Dubai • Düsseldorf • Frankfurt • Hong Kong • Istanbul • London • Luxembourg • Madrid • Milan • Munich • Newcastle • New York • Paris • Perth • Prague • Riyadh • Rome • São Paulo • Shanghai • Singapore • Sydney • Tokyo • Warsaw • Washington, D.C.

AS&H Clifford Chance, a joint venture entered into by Clifford Chance LLP.

Clifford Chance has a best friends relationship with Redcliffe Partners in Ukraine.